

Ελληνική Δημοκρατία
Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό
Ίδρυμα Ηπείρου

Γλωσσική Ανάπτυξη

Ενότητα 12: Ανάπτυξη Επικοινωνιακών Ικανοτήτων & Γλώσσα

Ευγενία Τόκη

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Τμήμα Λογοθεραπείας

Γλωσσική Ανάπτυξη

Ενότητα 12: Ανάπτυξη Επικοινωνιακών Ικανοτήτων & Γλώσσα.

Τόκη Ευγενία

Επίκουρη Καθηγήτρια

Ιωάννινα, 2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση**» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο ΤΕΙ Ηπείρου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Σκοποί ενότητας

- Αυτή η ενότητα ασχολείται θεωρητικά στην ανάπτυξη των ικανοτήτων επικοινωνίας με την ορθή χρήση της γλώσσας.

Περιεχόμενα ενότητας

- Γνωστικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου
- Κοινωνικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου

Γνωστικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου

Γνωστικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (1 από 15)

- Μια ανάλυση των χρήσεων της γλώσσας μπορεί να συντελεστεί από πολλές σκοπιές. Υπάρχει, για παράδειγμα, η ανάλυση των αφηρημένων λειτουργιών του λόγου στην οποία έχει επιδοθεί χαρακτηριστικά ο Halliday (1973) ή η εθνογραφική ανάλυση της ομιλίας της οποίας τα θεμέλια έχει θέσει ο Hymes (1974).

Γνωστικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (2 από 15)

- Η συγκρότηση κάθε μορφής λόγου θέτει δικές της γνωστικές απαιτήσεις, επειδή καθορίζεται από διαφορετικές σχέσεις του θέματος αναφοράς με το πλαίσιο επικοινωνίας καθώς και από διαφορετικές αρχές εσωτερικής οργάνωσης. Θα εξετάσουμε εδώ ορισμένες περιπτώσεις τέτοιων διαφορών ανάμεσα στα είδη του λόγου για να πάρουμε μια ιδέα των γνωστικών δυσκολιών που αντιμετωπίζει σε κάθε περίπτωση το παιδί.

Γνωστικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (3 από 15)

- Στο χώρο της ψυχολογίας, η πρώτη επεξεργασμένη πρόταση για το διττό ρόλο της γλώσσας προήλθε από τον Vygotsky (1934), ο οποίος υπέθεσε ότι η γλώσσα αναπτύχθηκε καταρχήν ως όργανο επικοινωνίας, αλλά από ένα σημείο και μετά εξελίχτηκε σε όργανο της σκέψης.

Γνωστικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (4 από 15)

- Ο Vygotsky μας πρόσφερε, μεταξύ άλλων, και μια υπόθεση- περιγραφή του πώς η γλώσσα μετατρέπεται από όργανο επικοινωνίας σε όργανο σκέψης κατά την ανάπτυξη του παιδιού. Το παιδί αρχίζει κάποια στιγμή να χρησιμοποιεί τη γλώσσα όχι μόνο για να απευθυνθεί σε άλλα άτομα αλλά και για να επεξεργαστεί σκέψεις και συναισθήματα για τον εαυτό του.

Γνωστικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (5 από 15)

- Στη Nelson (1989) βρίσκουμε διαφορετικές ψυχολογικές και ψυχογλωσσολογικές προσεγγίσεις των μονολόγων στους οποίους επιδιδόταν ένα κορίτσι δύο περίπου ετών πριν το βραδινό ύπνο στο κρεβάτι της. Σύμφωνα με τον Vygotsky, ο μονόλογος αυτός είναι καταρχήν διαπλεγμένος με τις πράξεις του παιδιού, που είναι συνήθως το παιχνίδι του, και λειτουργεί μάλιστα κατευθυντικά για την οργάνωση των πράξεων.

Γνωστικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (6 από 15)

- Με βάση τις παραπάνω παρατηρήσεις, μπορούμε να διαχωρίσουμε δύο μορφές λόγου: την κοινωνική ομιλία που απευθύνεται σε άλλα άτομα και την προσωπική ομιλία που συνιστά σκέψη και που συνήθως είναι άφωνη και εσωτερική. Σύμφωνα πάντα με το σκεπτικό του Vygotsky, η πρωταρχική χρήση της γλώσσας είναι η κοινωνική και, συνεπώς, η πιο φυσική μορφή ομιλίας για το παιδί είναι ο διάλογος με άλλα άτομα.

Γνωστικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (7 από 15)

- Με βάση αυτές τις επισημάνσεις, βλέπουμε και γιατί μια παρατήρηση του Piaget (1923) για το μονόλογο των παιδιών έχει κατακριθεί από τον Vygotsky και δε θεωρείται σήμερα αξιόπιστη.
- Παρατηρώντας το μονόλογο που συνοδεύει το παιχνίδι, ο Piaget συμπέρανε ότι πρόκειται για ανώριμη εγωκεντρική μορφή λόγου.

Γνωστικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (8 από 15)

- Όταν αρχίζει να μιλά, μπορεί να δείξει τι θέλει και ταυτόχρονα να το ζητήσει μέσα από τις λέξεις. Ακόμη αργότερα, θα μάθει να εκφράζει ένα αίτημα μόνο μέσα από λέξεις. Από τα παραπάνω συνάγεται ότι ο περισσότερο αποπλαισιωμένος λόγος είναι συνήθως ο γραπτός. Στον προφορικό λόγο, συνεισφέρει στον προσδιορισμό του μηνύματος συχνά το φυσικό πλαίσιο και η χρήση άλλων μέσων επικοινωνίας. (Bruner, 1975)

Γνωστικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (9 από 15)

- Ο λόγος εξάλλου για το παρελθόν, το μέλλον και το υποθετικό δεν απαντάται εξαρχής στην ανάπτυξη του παιδιού αλλά απαιτεί ικανότητες αποκέντρωσης από το άμεσο ορατό παρόν (Piaget, 1923).
- Ο Briton (1970) κάνει εδώ ένα χρήσιμο διαχωρισμό ανάμεσα στη γλώσσα του παρόντος και στη γλώσσα της μετάθεσης.

Γνωστικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (10 από 15)

- Η μελέτη μάλιστα της ανάπτυξης της επικοινωνίας (Bruner, 1983) δείχνει μια πορεία όπου το παιδί αρχίζει να εκφράζεται με μη λεκτικά μέσα, συνδυάζει στη συνέχεια τα μη λεκτικά μέσα με λεκτικά και φτάνει, τέλος, να εκφράζεται μόνο με λεκτικά μέσα.

Γνωστικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (11 από 15)

- Μια από τις πιο λεπτομερείς υποθέσεις για την ανάπτυξη των λειτουργιών της γλώσσας στο παιδί έχουμε από τον Halliday (1975), ο οποίος μελέτησε την ανάπτυξη διαφόρων λειτουργιών στην ομιλία του γιου του, από την ηλικία των εννέα έως δεκαοκτών μηνών.

Γνωστικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (12 από 15)

- Στην ανάλυση λοιπόν του Halliday (1975) διαφαίνεται μια πορεία εξέλιξης που έχει αρκετές φορές επισημανθεί. Η χρήση της γλώσσας για να κατευθυνθούν οι πράξεις των άλλων –ακόμη και οι πράξεις του ίδιου του ατόμου που μιλά στην περίπτωση που έχουμε το μονόλογο που συνοδεύει το παιχνίδι των παιδιών- είναι πιο πρώιμη από αυτή όπου η γλώσσα γίνεται το μέσο σκέψης για τον κόσμο.

Γνωστικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (13 από 15)

- Οι πολύ καθημερινές χρήσεις της γλώσσας είναι συνήθως για την επιτέλεση πράξεων. Ακόμη ωστόσο και ο απλός σχολιασμός γεγονότων, προσώπων κλπ. στην καθημερινή συνομιλία συνιστά μια ερμηνευτική χρήση της γλώσσας. Η ερμηνευτική χρήση της γλώσσας απαιτεί ικανότητες αφάιρεσης πάνω στα γεγονότα του κόσμου και είναι, συνεπώς, πάντα πιο δύσκολη.

Γνωστικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (14 από 15)

- Ο Briton (1970) κάνει εδώ μια διάκριση ανάμεσα σε εκφραστικό και σε εκφραστικό λόγο. Παραδείγματα εκφραστικού λόγου είναι το μυθιστόρημα και το καθημερινό κουτσομπολιό και του αναφορικού λόγου ένα επιστημονικό άρθρο ή μια δικαστική απόφαση.

Γνωστικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (15 από 15)

- Προκύπτει από τις παραπάνω ενδεικτικές παρατηρήσεις ότι ορισμένες χρήσεις της γλώσσας είναι πιο δύσκολες από άποψη γνωστική.
- Η πιαζετιανή παράδοση στη μελέτη της νοημοσύνης (Piaget, 1923) έχει αναφερθεί σε ικανότητες γνωστικής αποκέντρωσης που απαιτούνται για τη μετάδοση πληροφοριών σε άλλα άτομα.

Κοινωνικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου

Κοινωνικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (1 από 12)

- Οι διαφορετικές διαδικασίες κοινωνικοποίησης είναι φυσικό να εμπεριέχουν εκ των πραγμάτων και διαφορετικές χρήσεις της γλώσσας.
- Το πότε μιλά ένα παιδί, με ποια άτομα, για ποιο λόγο, για ποιο θέμα και με ποιο τρόπο είναι παράγοντες που ποικίλλουν ανάλογα με το κοινωνικό-πολιτισμικό περιβάλλον.

Κοινωνικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (2 από 12)

- Ορισμένα μάλιστα πορίσματα της ψυχογλωσσολογικής έρευνας για τον τρόπο που τα ενήλικα άτομα επικοινωνούν με τα παιδιά αποδεικνύονται σήμερα ιδιαίτερα εθνοκεντρικά, αφού φαίνεται πως αφορούν μόνο τα τυπικά μεσοαστικά στρώματα του δυτικού κόσμου.

Κοινωνικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (3 από 12)

- Τα ενήλικα άτομα μιλούν λοιπόν συνήθως στα βρέφη αλλά ακόμη και στα αγέννητα μωρά στην κοιλιά. Αντιθέτως, οι φτωχοί μαύροι μιας κοινότητας του Νότου των ΗΠΑ όχι μόνο δε μιλούν στα βρέφη αλλά το θεωρούν παράλογο και ανώφελο (Heath, 1983). Οι Ινδιάνοι Chipewyan (Scollon & Scollon 1979) πιστεύουν ότι τα παιδιά μιλούν μια τελείως δική τους γλώσσα έως την ηλικία των πέντε και ότι δεν έχει συνεπώς νόημα να μιλά κανείς/καμιά σε αυτά.

Κοινωνικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (4 από 12)

- Αυτό ίσως οφείλεται και στο γεγονός ότι τη φροντίδα των μικρών παιδιών την αναλαμβάνουν τα μεγαλύτερα παιδιά της κοινότητας και πολύ λιγότερο τα ενήλικα άτομα.
- Στους Λούο της Κένυας (Blount, 1977), εκτιμάται πολύ η ικανότητα των παιδιών να κατανοούν τι τους λέγεται αλλά δεν ενθαρρύνεται διόλου η δική τους πρωτοβουλία στο να μιλούν.

Κοινωνικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (5 από 12)

- Υπάρχουν άλλωστε πολύ διαφορετικές αντιλήψεις ως προς το πώς μαθαίνουν τα παιδιά να μιλούν και, συνεπώς, ως προς το ρόλο των ενηλίκων σε αυτή τη διαδικασία.
- Οι φτωχοί/ές μαύροι/ες που μελέτησε η Heath (1983) πιστεύουν ότι τα παιδιά μαθαίνουν να μιλούν από μόνα τους γιατί η φύση τα προίκισε με αυτή την ικανότητα.

Κοινωνικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (6 από 12)

- Ο σχολιασμός πάνω στο τι έχει ήδη πει το παιδί, μέσα από την επανάληψη και επέκταση των εκφράσεων του, είναι άλλο ένα συχνό φαινόμενο στη μεσοαστική Δύση (Cazden, 1965). Σύμφωνα με την έρευνα της Cazden (1965, 1972), αυτός φαίνεται πως είναι ο πιο συνηθισμένος τρόπος παρέμβασης των γονιών στη μάθηση της γλώσσας -και όχι οι διορθώσεις των οποιωνδήποτε λαθών.

Κοινωνικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (7 από 12)

- Οι διαπολιτισμικές διαφορές στους τρόπους γλωσσικής επικοινωνίας με τα παιδιά μάς οδηγούν σε δύο σημαντικά συμπεράσματα για την ανάπτυξη των ικανοτήτων γλωσσικής επικοινωνίας και τη σχέση τους με την εκπαίδευση, τα οποία ακούγονται σε πρώτη σκέψη αντιφατικά. Τα παιδιά φτάνουν στο σχολείο με εξίσου αναπτυγμένες γλωσσικές γνώσεις αλλά ταυτόχρονα με αρκετά διαφορετικές επικοινωνιακές δεξιότητες.

Κοινωνικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (8 από 12)

- Έχουμε επανειλημμένα αναφερθεί στη μελέτη της ανθρωπολόγου Heath (1983) για τις χρήσεις του λόγου σε τρεις διαφορετικές κοινότητες του Νότου των ΗΠΑ. Θα αντλήσουμε από αυτή τη μελέτη ορισμένα ενδεικτικά παραδείγματα ως προς το πώς οι διαφορετικές συνήθειες ζωής και οι διαφορετικές παραδόσεις λόγου οδηγούν και τα παιδιά στο να αποκτήσουν διαφορετικές συνήθειες γλωσσικής επικοινωνίας.

Κοινωνικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (9 από 12)

- Αναφέραμε το παράδειγμα του ελληνικού νηπιαγωγείου για να δείξουμε απλώς ότι η έλλειψη οικειότητας των παιδιών με ορισμένες μορφές λόγου, μπορεί να αντιμετωπιστεί με διαφορετικούς τρόπους από το σχολείο. Είναι δηλαδή θεωρητικά δυνατό να μην αξιολογηθούν αρνητικά τα παιδιά αλλά να προσαρμοστεί το σχολείο στους τρόπους επικοινωνίας τους.

Κοινωνικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (10 από 12)

- Άλλωστε και στην περιοχή των ΗΠΑ που μελέτησε η Heath, έγιναν τη δεκαετία του '70 μεγάλες προσπάθειες εκ μέρους των δασκάλων να συνειδητοποιήσουν την αρνητική τους στάση απέναντι στα παιδιά με διαφορετικές παραδόσεις λόγου και να αναρωτηθούν για το πόσο σωστοί είναι οι τρόποι του σχολείου.

Κοινωνικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (11 από 12)

- Σε τέτοιες περιπτώσεις, τα φτωχά έγχρωμα παιδιά έπαψαν να θεωρούνται ανίκανα για μάθηση και άρχισαν να διαπρέπουν στους στόχους που έβαζε το σχολείο ως προς τη μάθηση της ανάγνωσης και της γραφής. Αντί να μαθαίνουν, για παράδειγμα, ανάγνωση μέσα από γραπτές ιστορίες, μάθαιναν μέσα από ετικέτες, ταμπέλες, αγγελίες και άλλα χρήσιμα και οικεία στην καθημερινή τους ζωή κείμενα.

Κοινωνικές Διαστάσεις Χρήσης Λόγου (12 από 12)

- Ίδιου τύπου ερωτήσεις συνηθίζονται και στο σχολείο μετά την αφήγηση ή το διάβασμα μιας ιστορίας. Τα παιδιά άλλων κοινωνικών προελεύσεων που δεν είχαν ποτέ εμπειρίες με τέτοιες ερωτήσεις, συχνά δεν μπορούν να τις απαντήσουν.
- Τους είναι τόσο ασυνήθιστες αυτές οι ερωτήσεις που δε φαίνεται να κατανοούν καν γιατί τους τις κάνουν.

Βιβλιογραφία

- Blount, B. (1977). «Ethnography and caretaker-child interaction» στο Snow & Ferguson (eds.).
- Briton, J. (1970). *Language and Learning*. Harmondsworth: Penguin.
- Bruner, J. (1974). «From communication to language: a psychological perspective». *Cognition*, 3, 255-287.
- Bruner, J. (1983). *Child Talk*, Oxford: Oxford University Press.
- Cazden, C.B. (1965). «Environmental assistance to the child's acquisition of grammar». *Ανέκδοτη διδακτορική διατριβή*, Harvard University.
- Cazden, C.B. (1972). *Child Language and Education*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Halliday, M. A. K. (1973). *Explorations in the Functions of Language*. London: Edward Arnold.
- Halliday, M. A., K. (1975). *Learning How to Mean: Explorations in the Development of Language*. London: Edward Arnold.
- Heath, S. B. (1983). *Ways with Words*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hymes, D. (1974). *Foundations in Sociolinguistics*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Piaget, J. (1923). *The Language and Thought of the Child*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Scollon, R. & Scollon, S. (1979). *Linguistic Convergence: An Ethnography of Speaking at Fort Chipewyan*. Alberta. New York: Academic Press.
- Vygotsky, L. S. (1934/1988). *Σκέψη και Γλώσσα*. Αθήνα: Γνώση.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Τεχνολογικό Ίδρυμα Ηπείρου. Ευγενία Τόκη. Γλωσσική Ανάπτυξη.

Έκδοση: 1.0 Ιωάννινα, 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://eclass.teiep.gr/courses/LOGO131/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά Δημιουργού-Μη Εμπορική Χρήση-Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 Διεθνές [1] ή μεταγενέστερη. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, Διαγράμματα κλπ., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.el>

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Ταφιάδης Διονύσιος
Ιωάννινα, 2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη Δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Τέλος Ενότητας

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης